

تاریخ عمارت و تزیینات برای معماران

نویسنده

یحیی ذکا

تهران ۱۳۸۴

ذکاء، یحیی، ۱۳۰۲ -

تاریخ عکاسی و عکاسان پیشگام در ایران / یحیی ذکاء. سیر تحول عکاسی در دوران قاجاریه / نوشته کریم امامی؛ خوشنویسی محمد احصائی. - [تهران]: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۶.

پانزده، ۵۸۱ ص.؛ مقصور (یحیی) رنگی، جدول، نمونه، عکس.

ص.ع. به انگلیسی: Zoka, Yahya. The history of photography and pioneer photographers in Iran.

کتابنامه ص. [۵۵۷] - ۵۶۰.

ISBN 964-445-504-5

چاپ دوم: ۱۳۸۲.

۱. عکاسی - ایران - تاریخ. ۲. عکاسان - ایران - سرگذشتنامه. ۳. ایران - تاریخ - قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۳۲۲ ق. -

تصاویر و عکس‌ها. الف. امامی، تویم، ۱۳۰۹ - . سیر تحول عکاسی در دوران قاجاریه، ب. احصائی، محمد،

خوشنویس، ۱۳۱۸ - . ج. شرکت انتشارات علمی و فرهنگی. د. عنوان. ه. عنوان: سیر تحول عکاسی در دوران قاجاریه.

۷۷۰/۹۵۵

۲ت/۳ذ/۱۰۷TR

م ۷۶ - ۹۸۳۷

کتابخانه ملی ایران

تاریخ عکاسی و عکاسان پیشگام در ایران

نویسنده: یحیی ذکاء

ویراستار و نویسنده پیوست: کریم امامی

خوشنویسی: محمد احصائی

پردازنده کتاب: هرمز وحید

چاپ نخست: ۱۳۷۶

چاپ دوم: تابستان ۱۳۸۲، شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

حروفچینی و آماده‌سازی: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی

لیتوگرافی: فرارنگ آریا، چاپ: شادیران، صحافی: چهر

حق چاپ محفوظ است.

شرکت انتشارات علمی و فرهنگی

○ اداره مرکزی: خیابان افریقا، چهارراه حقانی (جهان کودک)، کوچه کمان، پلاک ۲.

کد پستی ۱۵۱۷۸ صندوق پستی ۹۶۴۷ - ۱۵۸۷۵ تلفن: ۷۱ - ۸۸۷۷۴۵۶۹ فاکس: ۸۸۷۷۴۵۷۲

○ مرکز پخش: شرکت بازرگانی کتاب گستر، خیابان افریقا، بین بلوار ناهید و گلشهر، کوچه گنجف، پلاک ۱.

کد پستی ۱۹۱۵۶۷۳۲۸۳ تلفن: ۲۲ - ۲۲۱۲۱۱۲۲ فاکس: ۲۲۰۵۰۳۳۶

www.Ketabgostar.com

info@ketabgostar.com آدرس اینترنتی:

○ فروشگاه یک: خیابان انقلاب - روبروی دراصلی دانشگاه تهران تلفن: ۶۶۴۰۰۷۸۶

توضیح ناشر

بعد از کتاب فن و هنر عکاسی که از جنبه‌های فنی و تکنیکی به این هنر ظریف و جذاب می‌پردازد، اکنون نوبت به کتاب حاضر رسیده است که تاریخ ورود عکاسی را به کشور ما همراه با شرح تلاش‌ها و کوشش‌های نخستین عکاسان ایران و نمونه‌هایی از کار آنها به خوانندگان علاقه‌مند عرضه می‌دارد.

عکسهایی که در این کتاب چاپ شده، کاملاً مؤید این سخن جامعه‌شناسان و مردم‌شناسان است که عکس و تصویر از بهترین و مؤثرترین چیزهایی است که آداب و خصوصیات فردی و خانوادگی و اجتماعی و عواملی چون لباس و معماری اقوام و ملل را در مراحل مختلف تاریخ آنها نمایش می‌دهد.

با خواندن و ملاحظه این کتاب، دورانی گذشته از حیات جامعه ایران برای ما زنده می‌شود. به دورانی باز می‌گردیم که چه بسا برای گروهی از ما هنوز به پایان نرسیده باشد، و امکان می‌یابیم که با چگونگی و شیوه زندگی پدران خود آشنا شویم.

در اینجا، قبل از همه، باید از محقق ارجمند استاد یحیی ذکاء تشکر کنیم که حاصل پژوهش طولانی و دشوار خود را به صورت این اثر ارزنده در اختیار ما گذاشتند و در مراحل چند ساله آماده‌سازی و تولید کتاب از هیچ گونه همکاری دریغ نکردند. نیز سیاست‌گذار همکار قدیم و گرامی خود آقای کریم امامی هستیم که ذوق و صلاحیت و دقت نظر او را یک‌بار دیگر در ویرایش و آماده‌سازی این کتاب شاهد هستیم. از همکار هنرمند هرمز وحید نیز کمال تشکر حاصل است که با وجود تأخیرهای خواسته و ناخواسته، سرانجام، طراحی و چاپ این کتاب نفیس را به صورت و قالبی در خور به پایان برد. سیاست‌گذاری آخر ما به آقای دکتر هرمز همایون‌پور مشاور فرهنگی شرکت برمی‌گردد که در انتشار این کتاب همکاری و تلاشی وافر معمول کرد، و نیز به همکاران بخش‌های فرهنگی و تولید شرکت که مدیون دقت و پیگیری آنها هستیم؛ از خدا جوییم توفیق عمل.

فهرست مطالب

توضیح ناشر فهرست مطالب پیشگفتار مؤلف

بخش یکم: عکاسی در تهران

هفت
نه
سیزده

۱
۳
۸
۱۸
۱۹
۲۳
۲۴
۲۶
۴۱
۴۷
۵۷
۵۸
۵۹
۶۲
۶۶
۷۵
۷۹
۷۹
۸۰
۸۳
۸۶
۸۸
۹۴
۹۸
۱۰۹
۱۱۳
۱۱۷
۱۱۹
۱۲۱
۱۲۵
۱۲۸
۱۳۵
۱۳۶

میرزا رضاخان ریشتر
شاهزاده ملک قاسم میرزا
اوگوست کرشیش اثریشی
لوتیچی پشه
فوکتهی ایتالیایی
کارلین فرانسوی
ناصرالدین شاه قاجار
بولکویل دوکولبیوف
آقا رضاخان اقبال السلطنه
غلامحسین خان صدیق السلطنه
عباسعلی بیگ
لوتیچی مونتاونه ایتالیایی
ژوزف پاپازیان
سردار علی خان حاکم
میرزا احمدخان صنیع السلطنه
سیوفکرد
علی خان امین حضرت
جعفر قلیخان نیرالملک هدایت
میرزا حسینعلی عکاسباشی
محمدجعفرمیرزا
امیر دوستمحمدخان مغیرالممالک
میرزا محمدخان حشمتالممالک
عبدالله میرزای قاجار
میرزا ابراهیم صحافیاشی
میرزا ابراهیم خان صنیع السلطنه
ابوالقاسم نوری
محمدحسن خان قاجار
میرزاسیدعلی خان اعتمادحضور
یوسفخان عکاسباشی
امیرخان جلیل الدوله
میرزا جهانگیر عکاس
آنتوان خان سوربوگین

میرزا عبدالباقی تبریع همدانی
خان بابا الحسینی
مصطفی قلی شامبیاتی
دکتر حیدرمیرزا
جهانشاه میرزا
حبیبالله خان
ابوالنف معروف به روسی خان
میرزا مهدی خان منصورالملک
موسسوف
میرزا علی اصغرخان اتابک
آقا غلامرضا عکاس اکوئومی
اسماعیل میرزا عکاسباشی
محمدجعفر خادم
ماتسابللهخان فتوغرافی
جهانگیر منصور رحمانی
پروفسور ایهاهیوب
باتوان عکاس در ایران
اشرفالسلطنه
فاطمه سلطان خاتم و غمراخانم
عکاسان متفرقه از تهران

بخش دوم: عکاسی در شهرستانها

عکاسی در تبریز، مقدمه
حاجی یعقوب میرزا
منوچهرخان عکاسباشی
آقایانسی
اصلان هایرآپتین
استپان استپانین
آوادیس و سرایون
حاجی آقاخان عکاسباشی
اوسپداتسی
عکاسان دیگری از تبریز
عکاسان اورمییه
میرزا محمد کریمخان
نظرخان میرزایف
میرزامحمد فتوغرافیچی

عکاسی در شیراز، مقدمه
میرزا حسن عکاسباشی
فرصتالدوله شیرازی
عکاسان دیگری از شیراز

عکاسان اسپهان

ارنست هولتسر
بنانالملک شیرازی
تونی هووانس ماردیروسیان
میناس عکاس اسپهانی
چند عکاس دیگر

عکاسان قزوین

امجدالوزاره

عکاسان رشت

برادران خاجاطوریانسی
میرزامهدی خان بلکوهی
چالیک
اورانیا

عکاسان خوی

آقا محمد علیراده
آقا اسماعیل ممتاز

عکاسان یزد

میرزا محمد صالح یزدی

عکاسان کرمانشاهان

میرزا مبین خوشدل کرمانشاهی

عکاسان همدان

سیدحسین همدانی

عکاسان مشهد

میرزا عبدالجبار عباداف

جاهای دیگر

۲۲۵
۲۲۶
۲۴۵
۲۴۸
۲۵۱
۲۵۱
۲۵۴
۲۵۶
۲۵۹
۲۶۲
۲۶۵
۲۶۵
۲۷۱
۲۷۱
۲۷۳
۲۷۴
۲۷۴
۲۷۵
۲۷۵
۲۷۶
۲۷۷
۲۷۷
۲۷۹
۲۷۹
۲۸۰
۲۸۰
۲۸۱
۲۸۱
۲۸۲

۳۵۰	نی بیس و داگر	۳۱۳	قواعد عکس و تلگراف	۲۸۳	عکاسان ایران و جنبش مشروطه
۳۶۰	داگر تونپ	۳۱۳	ترجمه کتاب عکاسی	۲۸۴	دشمنی مستبدان با عکاسان
۳۶۴	داگر تونپ در ایران	۳۱۴	الماتر و آلاتار	۲۸۴	عکاس شهید
۳۶۹	نگاتیوهای کاغذی	۳۱۴	کتاب احمد		
۳۷۳	نگاتیو کاغذی در رسانه های	۳۱۶	رساله عکاسی محسن میرزا	۲۸۷	بخش سوم: فرهنگ و ادبیات
	عکاسی ایران	۳۱۶	شعاع الشموس فی مرابا		عکاسی در ایران
۳۷۷	معمای آلبوم ۱۳۶۶		و العکوس	۲۸۹	عکس و عکاسی
۳۸۹	عکاسخانه قاجاری	۳۱۸	رساله عکسیه حشریه		
۳۹۰	تحويل دوربین عکاسی	۳۲۲	علم عکاسی جدید	۲۹۱	کتابها و نوشته ها درباره عکاسی
۳۹۵	عکاسی استرئوسکوپیک	۳۲۴	صنعت عکاسی مسیو پاپاریان	۲۹۱	کتاب فوتوگرافی
۳۹۶	پیشرفت های بعدی			۲۹۳	کتاب عکس میرزا محمد کاظم
۴۰۶	عکاسان دوره گرد	۳۲۹	واژگان عکاسی در زبان فارسی	۲۹۴	رساله عکاسی میرزا احمد
			دوران قاجار	۲۰۴	فن عکاسی ترجمه سوربوگین
۴۰۹	تکمله	۳۴۰	شعر و عکاسی	۳۰۵	مجموعه الصنائع، باب چهل
۴۱۷	آلبوم				و چهارم
			پیوست: سیر تحول عکاسی در ایران	۳۰۸	نوشته اعتماد السلطنه درباره
۵۵۷	فهرست مأخذ	۳۴۵	در دوران قاجاریه		علم عکاسی
۵۶۱	فهرست نام کسان و جایها	۳۴۵	این هیثم و پیشگامان دیگر	۳۱۰	کشف الصنائع و منتخبات
					علی الحسینی

فهرست تصاویر پیوست

۲۵	چشم انداز شهر پاریس.		«گشایش معبد سلیمان».	۱	تصویر واژگون در اتاقک تاریک
۲۶	دهانه دوربین را باز کن و بخواب.	۱۵	نمونه بلیت چوپورا.		چگونه نقش می بندد.
۲۶	علوفه آتبار شده و نردبان.	۱۶	عکس داگر تونپ از لویی داگر	۵-۲	چند حکای که اتاقکهای تاریک
۲۷	دوربین عکاسی رسمی داگر تونپ.		در سالهای آخر عمر		که بر نشان می دهند.
۲۸	حمل دوربین به کوهستان با قاطر.	۱۷	میدانی در شهر پاریس و ساختمان	۷	بوهان هاینریش شولتسه، دانشمند
۲۹	تصویر یک دوربین عکاسی کامل		دیورا.		آلمانی.
	در اواخر دوره قاجاریه.	۱۸	صفحه آخر شراکتنامه نی بیس و	۸	ژورف نیسفرور نی بیس.
۳۰	دیافراگم پڑهای.		داگر.	۹	نکچه ریه نی بیس در پرده ای که
۳۱	اوتوپر اتور یا در بچه نورگیر.	۱۹	گوشه ای از کارگاه نقاش، داگر تونپ		بعد از مرگ او کشیده شده.
۳۲	شاسی منفی در پشت دوربین،		اثر داگر.	۱۰	دو حکای گود از تصویر کاردینال
	آماده برای عکسبرداری.	۲۰	صفحه اول کتابچه راهنمای		آمیو از اثر نی بیس.
۳۳	دوربین عکاسی استرئوسکوپیک.		عکسبرداری به شیوه داگر تونپی.	۱۱	قدیمی ترین عکس دنیا: چشم انداز
۳۴	نگاتیو یک عکس استرئوسکوپیک	۲۱	ویرانه های یک معبد قدیمی در		حیات خانه نی بیس.
	پرداشته شده در ایران.		یونان.	۱۲	نکچه ریه لویی مانده داگر در
۳۵	جرح ایستمن مخترع فیلم حلقه	۲۲	ساختمانهای بولداری در پاریس.		میانسال.
	و دوربین ساده کداک.	۲۳	هنری فاکس تالبوت، مخترع	۱۳	منظره کلیسای ویرانه ای در
۳۶	یک دوربین کداک فانوسی متعلق		انگلیسی عکاسی.		اسکاتلند، اثر داگر.
	به اتاقک اعظم.	۲۴	گوشه ای از کلیسای نوتردام و	۱۴	اتود اولیه داگر برای ترسیم پرده

۳۹ عکاس دوره گرد با دوربین عکس
فوری خود.

۳۸ تصویر یک دستگاه آگرواندیسمان
قدیمی.

۳۷ یکی از عکسهایی که با دوربین
اتابک در لندن گرفته شده.

فهرست تصاویر آلبوم

فردوس در شمیران.
۴۷ ایوان عمارت کامرانیه در شمیران.
۴۸ عمارت کامرانیه در شمیران.
۴۹ پارک امین الدوله و استخر و آلاچیق
آن در تهران.
۵۰ آلاچیق و استخر پارک امین الدوله.
۵۱ عمارت پارک امین الدوله و دروازه
شمیران.
۵۲ استخر و تاسستانگاه پارک امین الدوله
۵۳ عمارت بیرونی معبرالمعالمک در
تهران.
۵۴ پله ها و آبنمای پارک فرمانفرما در
شمیران.
۵۵ یلکان و آبنما و فواره های پارک
کامران میرزا در شمیران.
۵۶ استخر باغ شاه و مجسمه ناصرالدین
شاه در تهران.
۵۷ سردر و جلو خان کاخ دوشان تپه در
تهران.
۵۸ رمپور کچی ها در برابر عمارات
دوشان تپه.
۵۹ ناصرالدین شاه هنگام سان دیدن در
میدان مشق تهران.
۶۰ اجتماع سادات در روز میلاد حضرت
فاطمه در خلایع وزیر نظام.
۶۱ تخت روان ناصرالدین شاه در
میدان مشق تهران.
۶۲ تخت روان و کوکوه همایونی در
میدان مشق تهران.
۶۳ تسبیح جنازه ناصرالدین شاه
از خیابان الماسیه.
۶۴ کالسکه حامل جنازه ناصرالدین شاه
و شاهپران پیش از حرکت.
۶۵ عمارت باغ ملک در کلابدرة شمیران.
۶۶ عمارت جعفر آباد شمیران، آقامسکاد

۲۴ کارمندان پستخانه تهران با
بشیرالملک رئیس خود.
۲۵ میرزا نظام الدین خان مهندس
المعالمک غفاری با افراد خانواده و پیرامونیان
خود.
۲۶ عمارت پارک امین الدوله در تهران.
۲۷ جشن پایان دومین سال فعالیت
مدرسه رشديه در تهران.
۲۸ مظفرالدین میرزا در زمان ولیعهدی.
۲۹ مظفرالدین شاه با تاج کبانی در سال
۱۲۲۴ هـ.
۳۰ سلطان احمد میرزا در کودکی
۳۱ سلطان احمدشاه قاجار
۳۲ محمد حسن میرزا ولیعهد.
۳۳ منظره عمومی گوشه ای در مرکز
تهران.
۳۴ منظره عمومی جنوب شرقی تهران.
۳۵ خیابان الماسیه و سردر باب همایون
در برف.
۳۶ سردر دروازه دولت قدیم در انتهای
خیابان الماسیه.
۳۷ باغ گلستان و عمارت تالار آینه.
۳۸ عمارت تالار آینه و استخر جلو آن و
قایق سواران.
۳۹ تالار سلطان عبدالمجید در کاخ ابیض
۴۰ تالار سلام در کاخ گلستان.
۴۱ کاخ ابیض و ایوان جلو در ورودی آن.
۴۲ ایوان تخت مرمر و مظفرالدین شاه در
روز سلام.
۴۳ شمس العماره و استخر جلو آن در کاخ
گلستان.
۴۴ خانه حسنعلی خان جنب کاخ
گلستان.
۴۵ عمارت باغ فردوس در شمیران.
۴۶ مقرنس کاری سقف حوضخانه باغ

یک نگاره رنگی از ناصرالدین شاه.
۱ حسین خان غلام بچه پاشی.
۲ حاجی محمد ابراهیم خان، پسر
۳ زین العابدین خان.
۴ کیومرث میرزا، ملقب به ابوالمولک
میرزا.
۵ یک هیئت روسی در ایران.
۶ گروهی از قاجاریان.
۷ گروهی از رجال قاجار.
۸ میرزا عبدالوهاب خان نایب الوزاره
(راست) و محمد صادق خان قاجار.
۹ دو تن از خاندان صدر اعظم نوری.
۱۰ عالیجاه میری خان.
۱۱ سه مرد قاجاری.
۱۲ حاجی فضلعلی خان، نوه مشیر
الدوله.
۱۳ گروهی از رجال عهد ناصری.
۱۴ گروه دیگری از رجال عهد ناصری.
۱۵ شاهزاده ضیاء الدوله با پیرامونیان
خود.
۱۶ یک هیئت دیپلماتیک ایران در آستانه
سفر به اروپا.
۱۷ شاهزاده اعتضاد السلطنه با فرزندانش.
۱۸ گروهی از قاجاریان در یک عکس
یادگاری.
۱۹ سه تن از رجال عهد ناصری با
پیرامونیان خود.
۲۰ مراسم سلام مظفرالدین میرزا ولیعهد
در تبریز.
۲۱ حاجی حسام الدوله جوانمشیر از رجال
تبریز.
۲۲ دیپلمات روس پوترا پارچ اوف و
همسرش.
۲۳ دیپلماتهای خارجی مقیم تهران در
مهمانی پوترا پارچ اوف.

- ۱۲۱ مزرعة نوئون در گیلان.
- ۱۲۲ کاروانسرای کامرانیه در رشت.
- ۱۲۳ عمارت حکومتی در شهر رشت.
- ۱۲۴ کارگاه فلاط دوزی و اسباب چوب و فلک در رشت.
- ۱۲۵ تکیه بزرگ شهر کرمانشاه.
- ۱۲۶ طاق بستان و عمارت عمادیه در کرمانشاه.
- ۱۲۷ طاق گرا، میان راه کرمانشاه و خانقین.
- ۱۲۸ میدان بازار کرمانشاه.
- ۱۲۹ دورنما و قلعه شهر سنه (سنندج).
- ۱۳۰ یک زن گرد.
- ۱۳۱ یک زن گرد با تینان و شلمه.
- ۱۳۲ دختران قالی باف گرد (۴).
- ۱۳۳ سردر آرامگاه شیخ صفی در اردبیل.
- ۱۳۴ میدان شهر اردبیل.
- ۱۳۵ عروس و داماد ارمنی پشت دیوار کلیسا در سلماس.
- ۱۳۶ زنان و دختران ارمنی سرتنور نان لواش در سلماس.
- ۱۳۷ زنان و دختران در حال نخ ریزی.
- ۱۳۸ چند دختر ارمنی با جامه های مخصوص خود در سلماس.
- ۱۳۹ زنان و دختران ارمنی اهل سلماس.
- ۱۴۰ یک زن ارمنی از قره داغ آذربایجان.
- ۱۴۱ یک زن جوان کلدانی.
- ۱۴۲ دو دختر شاهسون.
- ۱۴۳ یک دختر شاهسون.
- ۱۴۴ دختر زردالوچین از ایل شاهسون.
- ۱۴۵ یک دختر شاهسون با چادر.
- ۱۴۶ یک عطار دوره گرد شاهسون.
- ۱۴۷ پیرمرد سالخورده شاهسون.
- ۱۴۸ پیرمرد شاهسون با کوزه آغوز.
- ۱۴۹ عاشق سهارزن و نوازندگان در ایل شاهسون.
- ۱۵۰ میزبان ضای کرمانی در بالای دار در میدان مشق تهران.
- ۹۲ پوش همایونی در میدان اسب دوانی و جمعیت تماشاچی.
- ۹۳ نمای دروازه دولت جدید در تهران.
- ۹۴ نخل امامزاده قاسمی های تجریش در روز عاشورا.
- ۹۵ صراف و قراولان جنب سر در خیابان ناصریه.
- ۹۶ یک دسته سرباز هنگام واقعه رژی در تهران.
- ۹۷ قهوه چی دوره گرد و آجیل فروش در تهران.
- ۹۸ جگرکی های کنار خیابانی در تهران
- ۹۹ دایه ای در حال شیر دادن بچه.
- ۱۰۰ بوخاری گندم در تهران.
- ۱۰۱ درویش گاوی با کشتکول و منتشا.
- ۱۰۲ درویش مریخ با تاج درویشی و تبریز.
- ۱۰۳ تکچه در درویشی از دوران ناصری.
- ۱۰۴ تکچه در درویشی با تاج نمادی.
- ۱۰۵ تکچه در قلندر سیاه پوست.
- ۱۰۶ سید رحال و دغانویس.
- ۱۰۷ سه بچه درویش.
- ۱۰۸ یک جوان تهرانی.
- ۱۰۹ پست خانه تهران.
- ۱۱۰ پست خانه تهران.
- ۱۱۱ قصه بوبین در نزدیکی بخنورد در خراسان.
- ۱۱۲ دروازه قرآن و چشم انداز شهر شیراز.
- ۱۱۳ مجلس جشن و اوستاخوانی زردشتیان در یزد.
- ۱۱۴ گوشه ای از شهر کرمان و باروی آن.
- ۱۱۵ ساختمانهای انگلیسیان در بندر بوشهر.
- ۱۱۶ کنسولگری انگلیس در بوشهر.
- ۱۱۷ یک خانواده ارمنی در حلفای اصفهان.
- ۱۱۸ پل چوبی روی رودخانه پیره بازار، رشت.
- ۱۱۹ دختر گلیک.
- ۱۲۰ پل عراق [عجم] در گیلان.
- تابستانی سفیر آمریکا
- ۶۷ ایوان و گنبد های حضرت شاه عبدالعظیم در شهر ری.
- ۶۸ سردر کاروانسرای منظره در راه قم - تهران.
- ۶۹ ایوان و مناره های مسجدی ویرانه در قم.
- ۷۰ ایوان و گنبدسته ها و گنبد آستانه حضرت معصومه در قم.
- ۷۱ ایوان آینه کاری حضرت معصومه در قم، هنگام ساختمان.
- ۷۲ خانه ای در نزدیکی آبگرم لاریجان، دماوند.
- ۷۳ نقش برجسته ناصرالدین شاه و وزرای او در راه فیروز کوه.
- ۷۴ عمارت آینه خانه اصفهان که به دست ظل السلطان ویران شد.
- ۷۵ برج مقبره ای در دامغان.
- ۷۶ مناره تاری خانه در دامغان.
- ۷۷ شمسین تاری خانه در دامغان.
- ۷۸ ایوان و مقبره با یزید بسطامی.
- ۷۹ برج مقبره کاشانه در بسطام.
- ۸۰ چشم انداز بسطام و مقبره با یزید بسطامی.
- ۸۱ منار و گنبد مخروطی مقبره با یزید در بسطام.
- ۸۲ دورنمای شهر شاهرود.
- ۸۳ ایوان مسجد جامع سمنان.
- ۸۴ ایوان مسجد جامع سبزوار.
- ۸۵ ایوان مسجد جامع نیشابور.
- ۸۶ گنبد و مناره مقبره ابازا با ارسلان جاذب در نزدیکی مشهد.
- ۸۷ ایوان نادری در آستانه رضوی، مشهد.
- ۸۸ نمای عمومی گنبد طلا و ایوان مناره نادری، مشهد.
- ۸۹ ایوان عتیق در آستانه رضوی، مشهد.
- ۹۰ عمارت برج باغشاه در تهران.
- ۹۱ پوش ناصرالدین شاه در میدان اسب دوانی دوشان تپه.

پیشگفتار

هنوز بیش از ده سال از اختراع دوربین عکاسی در اروپا نگذشته بود که پای آن به ایران زمین گشوده شد و سال به سال بر رواج و گسترش آن افزود و فن عکاسی گام به گام با پیشرفت آن در غرب، در این سرزمین نیز به تکامل و بهتری خود ادامه داد. چنانکه در متن کتاب خواهیم دید، برخی از عکاسان ایرانی در گذشته بانی بودن وسایل فنی کافی در دسترس آنان، در گرفتن عکسهای هنری و فنی، آنچنان مهارت و استادی از خود نشان داده‌اند که دست کمی از عکاسان بزرگ و نامدار جهان نداشته‌اند. با این همه جای افسوس است که به علت بی‌توجهی به کار و کوشش آنان در زمینه پیشبرد هنر عکاسی در ایران، بسیاری از این هنروران گمنام مانده، فراموش گردیده‌اند.

نویسنده برای جبران این کوتاهی، کوشیده است در اثر ناچیز خود اندک پرتوی بر زندگی و آثار و کوششهای این گمنامان بتاباند و آنان را به جامعه ایرانی و دوستان عکس و عکاسی بشناساند و امید است در این کار، کامیابی اندکی به دست آورده باشد.

این کتاب نخستین اثر مستقل و مشروح در تاریخ عکاسی ایران است و تا اندازه‌ای تحولات تاریخی و هنری عکاسی را در یکصد و پنجاه سال اخیر، در ایران می‌نمایاند، لیکن نویسنده خود معترف است که این اثر نمی‌تواند یک کار تحقیقی کافی و واقعی به شمار آید و بر پژوهندگان جوان ایران

با دریافت کارت پستی زیبا و خیال انگیز از دست روانشاد پدرم، در یکی از روزهای خوش خُرد سالی، نظر خود کانه‌ام به عکس و تصویر و نقاشی جلب گردید و مرا در رؤیایی شیرین و دور و دراز فرو برد؛ سپس نیز با اهداء یک مجلد آلبوم خالی به گردآوری و داشتن کارتهای بیشتری تشویق شدم. از آن روزگاران تاکنون، با فراهم آوردن عکسهای خانوادگی و خرید عکسهای کهن گوناگون از شخصیتها و مناظر ایران و تهیه آلبومها و کارت پستالها، بر مجموعه خود افزوده و کار را همچنان پیش برده‌ام.

دسترسی به مقداری از این گونه آثار تصویری، از سی سال پیش، مرا بر آن داشت که به بررسی و گردآوری مطالبی درباره عکس و عکاسی و عکاسان در ایران نیز بپردازم و برآگاهیهای خود در این باره بیافزایم. بدینگونه که در هرجا و در هر کتاب و نوشته‌ای به مطلبی در این زمینه برمی‌خوردم، به یادداشت کردن و بررسی و طبقه‌بندی آن می‌پرداختم و می‌کوشیدم به کمک زیرنویشت عکسها و مَهرها و آرمهای پشت آنها، به نام و نشان عکاسان دست یابم و آنان را بشناسم. اینک نتیجه آن گردآوریه‌ها و بررسیها و کوششها، به صورت کتابی درآمده که در پیش روی خوانندگان گرامی قرار دارد و امیدوارم به یک بار خواندن بیارزد.

پدید آید برای انجام دادن هرگونه مطالعات عکاسی و تاریخ آن و برگزاری هرگونه نمایشگاه و گردآوری و خرید آلبومها و عکسهای متفرقه که اینک هنوز در دست اشخاص و خانواده‌های ایرانی موجود است، و نیز چاپ و انتشار عکسهای موردنیاز پژوهندگان و بررسان و تاریخ‌نویسان و تهیه آلبوم یا مجموعه‌های گوناگون، از موضوعهای خاص تاریخی و اجتماعی و اقتصادی و هنری که بی‌گمان هر یک از آنها در روشن ساختن تحولات تاریخی و اجتماعی ایران بسیار مؤثر خواهد افتاد.

تحقق یافتن این پیشنهاد، بیگمان، اقدامی است بسیار پُر ارزش و مهم که نه تنها جنبهٔ دانشی و هنری جهانی خواهد داشت بلکه با فروش انتشارات بنیاد، سرانجام سرمایه‌ای فراهم خواهد آمد برای پدید آوردن موزه‌ای وسیع و عظیم با امکانات علمی و فنی نوین برای حفظ و نگهداری این میراث فرهنگی از جمله مجموعهٔ عکسها و آلبومهای آلبومخانهٔ کاخ گلستان که در جهان بیش از چند نمونه، ماندنی بران نمی‌توان یافت.

گفتن زمن، از تو کار بستن

بیکار نمی‌توان نشستن

✱

در پایان پیشگفتار نویسنده لازم می‌داند از همهٔ سروران و دوستان ارجمند از جمله:

شهریار عدل، دکتر خسرو مرآت، مهندس امیل‌هاکوپیان، دکتر هرمز همایون‌پور، هرمز وحید، اسماعیل والی‌زاده، کامران عدل، مهندس توحید حمیدیان، محمد معزی، دکتر محمد اسماعیل رضوانی، علی اصغر سعیدی، همایون بهادری، خسرو ریشار، یحیی دهقان‌پور، جهانگیر سرتیپ‌پور، خلیل مستوفی، بانو کلارا آبکار، دکتر خسرو رضایی، آندرانیک هویان، لئون میناسیان، دکتر صادق کیا، باقر

است که در آینده، دنبالهٔ کار را بگیرند و با بررسیهای دقیق‌تر و فنی‌تر در آثار و احوال عکاسان پیشین، سهم هریک را در پیشبرد این رشته از هنر و فن، ارزیابی کنند و کتابها بپردازند. نویسنده بر آن است که گاه یک عکس یا تصویر خوب و روشن، بیش از ده‌ها برگ نوشته می‌تواند به آسانی روشنگر و گویای حادثه‌ای باشد و گوشه‌های تاریک زندگانی آدمیان را باز نماید. از سوی دیگر، امروزه عکاسی از مراحل تفننی و نمایشی و تفریحی گذشته وارد مراحل بسیار دقیق و ظریف علمی و فنی گردیده و در همهٔ زمینه‌ها به پیشرفتهای شگرف دست‌یافته است و هم‌اکنون در همهٔ شئون به‌ویژه پژوهشهای پزشکی و قضایی و محیط‌شناسی و جغرافیایی و... نفوذ فوق‌العاده یافته و نتیجه‌های نیکو و شگفت‌آور، به بار آورده است.

در جهان کنونی، در کشورهای گوناگون، هزاران کتاب و گفتار و مجله در زمینهٔ عکس و عکاسی نوشته و چاپ و نشر می‌شود و انجمن‌های اختصاصی گوناگون بنیاد یافته‌است که اعضا و دوستاران عکاسی در آنها گرد آمده به پیشبرد مطالعات و فعالیت‌های خود ادامه می‌دهند و این یک ضرورت تاریخی است که در میهن ما نیز به اینگونه بنیادها و کارها و کوششها، ارج نهاده شود و مراکز گوناگون برای پژوهش و بررسی و آموزش و گسترش عکاسی پدید آید.

امیدوارم که چاپ و نشر این کتاب، پیشنهاد و پیش‌درآمدی باشد برای بنیاد نهادن هرچه زودتر یک موزهٔ عکس و عکاسان و عکاسی در یکی از کاخهای بزرگ تهران که همهٔ مدارک و اسناد مربوط به این فن و هنر از انواع دوربینها، استرئوسکوپها، شیشه‌ها، فیلمها، کاغذها، داروها و لوازم کهن عکاسخانه‌ها و آلبومهای قدیم، عکسها و آلبومها، کارت‌پستالها و نیز عکس چهره‌ها و مهرها و آرهای عکاسان و عکاسخانه‌ها، در آن گرد آید و با روشهای موزه‌آرایی علمی، در معرض دید همهٔ دوستاران قرار گیرد و بدینسان مرکزی

سپاسگزاری نموده، کامیابی‌شان را از درگاه آفریدگار خواستار گردد و نیز یاد روانشادان حسین گل‌گلاب و فرزندش دکتر داریوش گل‌گلاب را گرامی دارد. همچنین وظیفه خود می‌دانم پاسمندی ویژه خود را به دوست فاضل ارجمند آقای کریم امامی که با ویرایش متن و افزودن پیوست فنی، که بیرون از دانش و آگاهی من بود، در تکمیل و بهتر ساختن کتاب کوشیده و در این راه رنج فراوان برده است تقدیم بدارم.

یحیی ذکاء

تهران، ۱۳۶۸

اکنونومی، کرامت رعنا حسینی، بهمن جلالی، محمد علی معیری، دکتر مسعود بیله، مهندس ویکتور میرزا مقدم، مظفر بختیار، پرویز انبلیکی، فریدون خادم، محمود هدایت، دکتر محمد دبیر سیاقی، دکتر محمد امین ریاحی، دکتر حسام‌الدین خُرمی، محمد علی طباطبایی، دکتر آذر نفسی، مهندس حبیب معروف، دکتر عبدالحسین نوایی، رحیم انوشفر، علی خادم، محمدصادق فسایی، و شاگردانم در دانشکده صدا و سیما: مهدی جمشیدی، بابک کسمایی، و سعید رضایی‌زاده که هریک به نحوی نویسنده را در تکمیل مطالب و عکسها و آگاهیهای این کتاب یاری داده‌اند